SOME CHARACTERISTICS OF CHINESE AGRICULTURE

By:
TÖMPE, FERENC dr.

Key words: transformation to market economy, agriculture, agricultural policies, WTO requirements.

Chine has set out on the road to the transformation of Chinese agriculture aimed at developing an environment for market economy as demanded by her membership of WTO. The earlier centrally directed economy has been fundamentally changed with respect to both internal and external relationships. Customs and tariffs were continuously and significantly lowered, many laws and regulations were gradually changed and alterations have been made to the definition of priorities in investments and long-term strategies in economic policies. Of the possible changes the most obvious and important measures are increases in supporting investments leading to improved efficiency (a measure that WTO does not limit), increases in funds for agricultural research, improvements to the infrastructure of countryside (mainly to roads) and establishment and operation of a countrywide information network. Beyond these measures Chine has to establish the means for complying with the limitations of trade applying to her and with regulations controlling animal and plant health. It is also in the interest of Chine to promote the development of some special areas such as where Chine enjoys a comparative advantage (garden products, fruits, animal products, fishing), areas competitive with imports or even have export potentials. What is most important from the point of view of the entire Chinese society is the confirmation of governmental intention and acceptance of governmental responsibility for the establishment of a new economical paradigm. The essence of this is none other than abandoning direct government (state) intervention and participation in the economy and adopting instead an indirect, regulating role. Such transformations could give Chine a good chance to exploit her advantages maximally and minimise disadvantageous costs and thus become an engine of the 21st Century's world economy.

KÍNA AGRÁRGAZDASÁGÁNAK NÉHÁNY JELLEMZŐJE

TÖMPE FERENC dr.

Kulcsszavak: piacgazdasági átalakulás, agrárgazdaság, agrárpolitika, agrárreform, WTO követelmények.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Kína a mezőgazdaság átalakítása terén is elindult azon az úton, amely a WTO-csatlakozás után megkövetelt piacgazdasági környezet kialakítását célozza. A korábbi központi vezérlésű gazdaságirányítás mind a belföldi, mind a külföldi kapcsolatokban lényegesen megváltozott. A vámok nagysága folyamatosan és lényegesen lecsökkent, sok törvényt és szabályt fokozatosan megváltoztattak, elmozdulás következett be a beruházások prioritásainak meghatározásában és a hosszú távú gazdaságpolitikai stratégiában is. A lehetőségek közül a legkézenfekvőbb és a legfontosabb a hatékonyság-növelő beruházások támogatásának növelése, amit a WTO nem korlátoz, továbbá az agrárgazdasági kutatások kiadásainak növelése, a vidéki infrastruktúra javítása (főként az utaké), egy országos méretű információs hálózat létrehozása és működtetése. Ezen túlmenően Kínának meg kell valósítania mind a rá vonatkozó kereskedelmi korlátozások, mind az állat- és növény-egészségügyi előírások betartását. Kína alapvető érdeke az is, hogy előmozdítsa bizonyos speciális helyzetben levő területek fejlődését. Így például azokét, amelyeknél Kína komparatív előnnyel rendelkezik (kertészeti termékek, gyümölcsök, állati termékek, halászat), amelyek versenyképesek az importtal, sőt fokozott lehetőség van exportjukra. És ami az egész kínai társadalom szempontjából talán a legfontosabb: a kormányzati szándék és felelősség kinyilvánítása egy új gazdaságpolitikai paradigma megvalósítása mellett. Ennek lényege pedig nem más, mint a kormányzat (állam) közvetlen gazdasági beavatkozásának és tevőleges részvételének feladása, és átalakítása egy indirekt szabályozó szereppé. Egy ilyen irányú átalakulással Kína nagy eséllyel indulhat el előnyeinek maximális kihasználása és hátrányt jelentő költségeinek minimalizálása irányába, amelynek eredményeként a XXI. századi világgazdaság egyik motorjává válhat.

BEVEZETÉS

Kína hosszú időn keresztül a kommunista politikai rendszer egyik zászlóvivőjének számított a Távol-Keleten. A Mao Ce-tung korszak „kulturális forradalma", a „négyek bandájának" meghatározó keményvonalas politikai kurzusa úgy tűnt, hogy Kínát történelmi távlatban tekintve is a világgazdaság perifériájára szorítja. Ez annál is inkább komoly aggodalomra adott okot, mivel a világ legnagyobb lélekszámú országáról volt/van szó, amelynek lakossága már az 1970-es években elérte az 1 milliárd főt, és jelenleg 1,34 milliárdnál tart.

Az ország területi és lakosságbeli nagyságából következő potenciális gazdasági források a politikai rendszer által meglehetősen csekély hatékonysággal, időnként megdöbbentő „ötletekkel" fűszerezve kerültek kihasználásra, ami nyilvánvalóan sem a kínai társadalom többségének, sem a nemzetközi közvéleménynek nem nyerte el tetszését, bár

ettől még a belső politikai viszonyok sokáig szilárdnak látszottak.

A belső politikai csatározások eredményeként azonban a rendszer az 1980-as években kénytelen volt feladni korábbi merevségét, és elsősorban a gazdaság(politika) terén mélyreható, és tulajdonképpen a politikai berendezkedéstől idegen változtatásokat hajtott végre. Ennek eredményeként először az ország délkeleti partvidékén, majd egyre több régiójában kialakultak az ún. „szabad gazdasági területek", amelyek kezdetben csak imitálták, később egyre nagyobb lendülettel kiépítették a piacgazdaság alapvető feltételeit, természetesen a legfelsőbb politikai vezetés tudomásul vétele és irányítása mellett.

A kínai gazdaság piacgazdasággá alakulása ennek megfelelően egy felülről vezérelt, és hol csak megtűrt, hol pedig a politika által is támogatott folyamatot jelent(ett), amely világszerte is sajátos módon, a politikai rendszer alapvető megváltozása nélkül megy végbe.

A jelen tanulmányban ennek a folyamatnak a legújabb állomását elemezzük, amely Kínának a WTO szervezetéhez való csatlakozásával jött létre, és amelyen keresztül egy újabb lépés történt a Föld legnépesebb országának világgazdasági integrálódása felé. A WTO tagsággal járó követelmények elfogadásából, a világgazdaság liberalizációs folyamatához való alkalmazkodás komplex hatásából itt csupán a mezőgazdasági vonatkozásokra térünk ki, amelyek még a mai, gyorsan fejlődő Kína számára is meghatározó jelentőségűek.

A KÍNAI GAZDASÁG ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A kínai gazdaság liberalizálási és piacosodási folyamata már több mint két évtizede elkezdődött. Miután a gazdasági reformokat 1978-ban a kínai vezetés elhatározta, a gazdaság növekedése és növekedési pályája alapvetően megváltozott. Már 1979-1984 között a GDP évi átlagos növekedése elérte a 8,5%-ot, majd 1985-1995 közötti 10 évben 9,7%-os volt, és az évi 9% körüli ütemet tartotta az ezredforduló utáni időszakban is (1. táblázat).

1. táblázat

A kínai gazdaság növekedési jellemzői 1970-2000 között (%)

Megnevezés	Reform előtti időszak (1970-1978)	Reform utáni időszak			
		1979-1984	1985-1995	1996-2000	2002-2004
GDP	4,9	8,5	9,7	8,2	9,1
Mezőgazdaság	2,7	7,1	4,0	3,4	4,1
Ipar	6,8	8,2	12,8	9,6	10,3
Szolgáltatások	n.a.	11,6	9,7	8,2	11,4
Külkereskedelem	20,5	14,3	15,2	9,8	14,0
Export	21,7	12,7	13,4	9,5	16,2
Import	19,4	15,9	17,2	10,0	12,0
Népesség	1,8	1,4	1,37	0,90	0,76
GDP/ fő	3,1	7,1	8,3	7,1	7.7

Forrás: China Statistical Yearbook 1980, 1990, 2001, 2004; National Bureau of Statistics of China, Peking, ECOSTAT, 2004

Az 1990-es évek végi pénzügyi válság ellenére a GDP növekedése az elmúlt években változatlanul gyors, a külkereskedelmi forgalom bővülése még ennél is gyorsabb. A kereskedelem aránya a GDP-ben az 1980-as 13%-ról 2004-re 47%-ra nőtt.

Bár a reformfolyamat a ’80-as években az egész gazdaságra kiterjedt, a legnagyobb mértékű és leglátványosabb átalakulást a mezőgazdaság élte át. A dekollektivizálás, az árak növekedése és a helyi kereskedelem korlátjainak megszüntetése a kínai agrárgazdaságnak nagy lendületet adott. A gabonatermelés évi 4,7%-kal nőtt 1978-1984 között, és még magasabb növekedési számok voltak jellemzők a kertészet, az állattartás és a tengeri halászat területén.

Bár az egyszer ható előnyök eltűntével a mezőgazdaság növekedési dinamikája is lassult, a gabonatermelés kivételével az egyéb fontos területek dinamikája lényegesen a népesség növekedési üteme fölött maradt. Miután az ipari és a szolgáltatási ágazatok növekedése végig meghaladta az agráriumét, természetesen a mezőgazdaság aránya a GDP-ben az 1980-as 30%-ról 2004-re 13%-ra csökkent. Ugyanakkor az agrárnépesség aránya az összes foglalkoztatotton belül az 1970-es 80%-ról 2004-re 50% alá csökkent.

A gyors gazdasági növekedés, az urbanizáció folyamata és az élelmiszerpiacok kiépülése nagymértékben megnövelte a keresletet a húsfélék, a zöldségek-gyümölcsök és egyéb nem tartósított élelmiszerek iránt, lényeges struktúramódosulást okozva a mezőgazdasági termelésben. Például az élőállat termelés aránya mintegy megduplázódott (14%-ról 32%-ra), nagyban csökkentve a növénytermelés termelési arányát (ami 82%-ról 54%-ra csökkent), ezen belül is elsősorban a gabonafélékét.

A nagy változások természetesen a külkereskedelmet sem hagyták érintetlenül. Amíg 1980-ban az elsődleges (természeti-, főleg mezőgazdasági) termékek aránya 50% felett volt az exportban, ez az arány 2000-ben már csak 10% volt. Ugyanezen időszak alatt az exportban az élelmiszerek aránya 17%-ról 5%-ra csökkent, míg az importban 15%-ról mindössze 2%-ra (!). Az agrárkereskedelem változó összetétele pedig növekvően hatott Kína komparatív előnyeinek fokozott kihasználása irányába (2. táblázat).

2. táblázat

A kínai gazdaság strukturális változásai 1970-2004 között

(M. e.: %)

Megnevezés	**1970**	**1980**	**1990**	**1995**	**2004**
Részesedés a GDP-ből					
Mezőgazdaság	40	30	27	20	13
Ipar	46	49	42	49	52
Szolgáltatások	13	21	31	31	35
Foglalkoztatási arányok					
Mezőgazdaság	81	69	60	52	46
Ipar	10	18	21	23	25
Szolgáltatások	9	13	19	25	29
A mezőgazdaság termeléséből					
Növénytermesztés	82	76	65	58	54
Állattenyésztés	14	18	26	30	32
Halászat	2	2	5	9	11
Erdőgazdaság	2	4	4	3	3
A vidéki népesség aránya	83	81	74	71	63

Forrás: China Statistical Yearbook; China Rural Statistical Yearbook, 1980, 1990, 2001, 2004. NBSC, Peking.

Mindezek a strukturális változások azt mutatják, hogy Kína elmozdult egy olyan termelési és kereskedelmi minta irányába, amely jobban megfelel az ország természeti adottságainak és komparatív előnyeinek, és amely mind több föld-intenzív termék hazai piacra termelését és a munka-intenzív termékek exportra termelését ösztönzi. Az ország belépése a WTO szervezetébe csak tovább erősíti ezt a folyamatot.

AZ AGRÁRPOLITIKA REFORMJA A WTO CSATLAKOZÁS ELŐTT

A fenti folyamatok ellenére kevesen vitatják, hogy a kínai agrárgazdaság a WTO csatlakozás után új kihívásokkal kell szembe nézzen. A hatások természete és mélysége attól is függ, hogy az agrárpolitikát készítők mennyire lesznek képesek menedzselni azt az új kereskedelmi szerepet, amely az agrárium egészére hatással van. Mielőtt ezt részletesebben megvizsgálnánk, tekintsük át az agrárpolitika jellemzőit a reformfolyamat ideje alatt.

A költségvetési és a pénzügyi politika

Bár a kormányzati kiadások az agrárgazdaság legtöbb területén lényegesen nőttek a reform időszaka alatt, az állami agrárberuházások aránya a mezőgazdasági termelés értékéhez viszonyítva folyamatosan csökkent. 1978-ben ez az arány még 7,6%-ot tett ki, 1995-ben már csak 3,6%-ot. Mi több, a költségvetési elosztás és a kormányzat mezőgazdasági felvásárlásának eredményeként az elmúlt húsz évben folyamatos forráskivonás történt a mezőgazdaságból az ipar, a vidéki területektől pedig a városi régiók irányába.

Árfolyam- és kereskedelempolitika

Kína külkereskedelem-politikája mindig is komoly szerepet játszott a mezőgazdaság növekedésében és szerkezetének alakulásában. A reform előtti időszakban (1950-1978) Kína befelé forduló politikája és túlértékelt valutája nagymértékben hátráltatta az exportot. A reform után a világ felé nyitottabbá vált, a nemzeti pénz reálárfolyama húsz év alatt kevesebb mint negyedére csökkent, ami mind növelte az export versenyképességét és hozzájárult export-növekedési rekordjaihoz.

Vidékfejlesztés és foglalkoztatáspolitika

A munkaerő átáramlása a farm-szektorból az ipari és szolgáltató szektorok felé döntő hatású volt a gazdaság modernizációs törekvései szempontjából. Ez a folyamat a vidéki vállalatok munkaerő-felszívó hatásán és a nagy arányú városokba áramláson keresztül valósult meg. A vidéki térségek iparosodása élénk szerepet játszott a vidéki munkaerő foglalkoztatásában és a farm-jövedelmek növekedésében. A vidéki vállalkozások teljesítményének aránya a GDP-ben a ’70-es évek 4%-ához képest 2000-re 30%-ra nőtt és ami még fontosabb, ők foglalkoztatták a vidéki munkaerő 35%-át, miközben a vidéki népesség egyre növekvő aránya dolgozott önállóként, nem mezőgazdasági vállalkozóként. Egy nem régi felmérés szerint a vidéki népességből mindemellett több mint 100 millióan találnak munkát városi környezetben.

Élelmiszerárak és piacpolitika

Az ár- és piaci reform kulcsfontosságú volt annak az átalakulásnak, amelyet a kínai gazdaság megvalósított a központi tervezéstől a piacgazdaságig. Mindemellett a reformok csak igen lassan és lépésről-lépésre következtek be. A piacliberalizálás először a stratégiainak nem tekintett termékeket érintette (zöldségek,

gyümölcsök, hal, élőállatok, olaj- és cukornövények), és csak csekély szabadságot élveztek a gabonafélék.

A kezdeti időszakban a legjellemzőbb a termelés mennyiségi, adminisztratív szabályozása volt. A '80-as években – ahogy a magánkereskedelem egyre szélesedett – a kereskedőknek szinte minden mezőgazdasági terméknél megengedték a termékfölöslegek szabad forgalmazását, és ezzel a korábbi állami szervezésű kereskedelem gyakorlatilag összeomlott. A hullámzások ellenére a kiskereskedelmi termék-eladások és a piaci árak folyamatosan nőttek, a kiskereskedelmi forgalomban a mezőgazdasági termékek aránya az 1970-es 6%-ról 2000-re 80% fölé emelkedett. Az állami beavatkozás képtelen volt a tartományi határoknál az agrártermékek áramlását megakadályozni.

Ennek eredményeként a legfontosabb mezőgazdasági termékek árai (pl. rizs, szója, búza, kukorica) egyre inkább kiegyenlítetté váltak az országon belül, illetve az ország különböző régióiban megközelítőleg együtt mozognak. Kína ily módon is egyre integráltabb és hatékonyabb gazdasággá vált, és egyre inkább kezd hasonlítani a piac-orientált gazdaságokhoz.

Mit jelent ez az agrárpolitika nemzetközi kontextusában? A 3. táblázat mutatja a főbb mezőgazdasági termékek nominális védettségének mértékét (Nominal protection rates = NPRs) 1985-2000 között.

Ez az arány az agrártermékek hazai árának és külkereskedelmi árának különbségét fejezi ki százalékban. Pozitív nagysága esetén a hazai (belső piaci) ár magasabb, mint a külkereskedelmi ár (a hazai termelő támogatást kap), míg negatív NPRs esetén fordítva (vagyis a hazai termelőt implicit adóval sújtják). Bár különböző egyéb tényezők (pl. minőségi eltérések) további módosulásokat okozhattak, az NPRs milyensége nagyjából tükrözte a politikai változások természetét az elmúlt időszakokban (3. táblázat).

3. táblázat

Nominális támogatási szintek a fontosabb szemes terményeken

(M. e.: %)

Év	Tárgyalásokon kialkudott ár				Nagykereskedelmi ár			
	rizs	búza	kukorica	szójabab	rizs	búza	kukorica	szójabab
1978-1979	-6	72	65	22	10	89	92	40
1980-1985	2	50	28	25	9	58	46	44
1990-1994	-16	14	-7	7	-7	30	12	26
1998-2000	-16	9	19	39	-6	26	32	49
2001	-13	9	11	21	-2	26	23	44

Forrás: Huang, J. – Rozelle, S. (2001) Idézi: The Global Economy and Agriculture. The State of Food and Agriculture, FAO. 2002, Rome

AGRÁRPOLITIKA A WTO-CSATLAKOZÁS UTÁN

A WTO-csatlakozás után Kína vállalt kötelezettsége a mezőgazdaság befolyásolására három fő kategóriára korlátozódik: a piac szabaddá tételére (piaci korlátok csökkentése), a hazai termelők (piacok) támogatására és az export támogatására. A piaci szabadság biztosítása terén Kína kötelezte magát a mezőgazdasági termékek vámjainak csökkentésére, több importtermék esetében a mennyiségi korlátozásokkal kombinált vámok (tariff rate quotas = TRQs) csökkentésé-

re, és általában a mennyiségi korlátozások felszámolására.

Az import-piac felszabadítása különösen a mezőgazdasági termékek importvámjainak csökkentésében jutott kifejezésre, amelyek 1992-ben még átlagosan 42%, 1998-ban 24%, 2001-ben 21%-osak voltak, és 2004-re már 17%-ra csökkentek.

Néhány kivételtől eltekintve (ezek az ún. „nemzetstratégiai termékek") a mezőgazdasági termékek zöme a WTO csatlakozás után a tisztán tarifális szabályozás körébe került. Ezen termékcsoportok körében a nem tarifális korlátok, a mennyiségi korlátozások megszüntetésre kerültek, így tényleges védettségük lényegesen kisebb lett 2002 januárjáig, és ez tovább csökkent 2004 elejére. Ennek mértékeit mutatja a 4. táblázat.

4. táblázat

Az import-vámok nagysága a főbb mezőgazdasági termékeken

Termékek	Tényleges vámok 2001-ben	Érvényes vámok adott év január 1-től	
		2002	2004
Árpa	3[1]	3	3
Szójabab	3[1]	3	3
Gyümölcsök	30-40	13-20	10-13
Zöldségfélék	30-50	13-29	10-15
Marhahús	45	23	12
Disznóhús	20	18	12
Baromfihús	20	18	10
Tejtermékek	50	20-37	10-12
Bor	65	45	14

[1] Mindkét terméknél 2000 előtt még 114% volt a vám (!)

Forrás: Kína WTO-csatlakozási kérelme, 2001. nov.

Mindezen változások ellenére az import nem nőtt számottevően, ami azt mutatja, hogy a felsorolt termékek esetében Kína több-kevesebb komparatív előnnyel rendelkezik. A kizárólag vámjellegű védettség bevezetésével a valódi kihívást olyan termékeknél tapasztalni, mint az árpa, a bor és a tejtermékek.

Különlegesen nehéz helyzetben van a szójatermelés is, amelynél Kína komparatív előnye minimális, és 2000 előtt még 114%-os importvám védte a termelőket. A jelenlegi 3%-os vám, és az import-kvóta fokozatos megszüntetése következtében a szója ára jelentősen csökkent, az átlagos támogatottsági szint a 2001-es 44%-hoz képest 2002-re 15% alá csökkent. Mindennek eredményeként a kínai szója-import az 1999-es 4,32 millió tonnáról 2002-re közel négyszeresére nőtt, és meghaladta a 15 millió tonnát.

Ilyen hasonló nagy változások nem következtek be a „nemzet-stratégiainak" tekintett termékek esetében, ahol a WTO-megállapodás megengedte a kínai kormánynak a kvótákkal kombinált vámalkalmazást (TRQs). Ilyen termékek a rizs, a búza, az étolaj, a cukor, a pamut és a gyapjú. Mint az 5. táblázatból látható, amíg a kvótán belüli vám nagysága pl. 20%-os a cukornál, csak 1%-os a rizsnél, a búzánál és a gyapjúnál, és idővel a kvótán kívüli vámtételek is csökkenni fognak.

Ezzel párhuzamosan azonban a kvóta-mennyiségek fokozatos növekedése

valósult meg 2002-2004 között, mintegy évi 5-19%-os mértékben, igaz, közben a kvótákon kívüli eladások vámtételei fokozatosan tovább csökkennek.

5. táblázat

Kína WTO-csatlakozási kötelezettség-vállalása néhány mezőgazdasági és élelmiszer-termék TRQs mértéke tekintetében

	Importmennyiség (millió tonna) (állami kereskedelem aránya %)			Kvóta-növekedés	Kvótán belüli vám	Kvótán kívüli vám %	
év	2000	kvóta 2002	kvóta 2004	%	%	2002	2004
Rizs	0,24 (100)	3,76 (50)	5,32 (50)	19	1	74	65
Búza	0,87 (100)	8,45 (90)	9,64 (90)	8	1	71	65
Kukorica	0,00 (100)	5,70 (67)	7,20 (60)	13	1	71	65
Gyapot	0,05 (100)	0,82 (33)	0,89 (33)	5	1	55	40
Gyapjú	0,30	0,34	0,37	5	1	38	38
Étolaj	1,79 (100)	5,69 (40)	6,81 (10)	15	9	75	68
Cukor	0,64	1,68	1,95	8	20	90	50

Forrás: Kína WTO csatlakozási megállapodása. Statistical Yearbook of China. National Statistical Office, Peking, 2001

Az állami kereskedelmi monopóliumok fokozatos megszüntetése

A WTO csatlakozás utáni négy-öt évben egy sor egyéb változásnak is be kell következnie a kínai gazdaság működésében. Így például Kína vállalta, hogy 2006-ig fokozatosan megszünteti a TRQ alkalmazását az étolaj esetében, és a táblázatban feltüntetett mértékig csökkenti az állami kereskedelmi monopóliumok súlyát a különböző termékek forgalmazásában.

Bár a Kínai Nemzeti Gabona, Olaj és Élelmiszer Export-Import Vállalat eddig is fontos szerepet játszott a rizs, a búza és a kukorica kereskedelmében, a jövőben minden bizonnyal növekvő versenyt kell megvívnia az egyre több és nagyobb erejű magánkereskedelmi vállalatokkal ezeknek a termékeknek a piacán is.

A kínai-WTO megállapodás mindezeken kívül számos olyan elemet tartalmaz, amely Kína specifikus helyzetének, vagy úgy is mondhatnánk, a kínai specifikumoknak szól. Először is, más országoktól eltérően, Kínának fokozatosan meg kell szüntetnie mindenféle exporttámogatást.

Másodszor, annak ellenére, hogy az ország a fejlődő országok csoportjába tartozik, csak minimális kivételezést engedhet meg a belső piacon, ami azt jelenti, hogy sem a termék-specifikus, sem a nem termék-specifikus támogatások mértéke nem lehet magasabb a fontosabb mezőgazdasági termékek értékének 8,5%-ánál (ez a mérték egyéb fejlődő országok esetében 10%, a fejletteknél 5% lehet jelenleg).

Harmadszor, az erőforrás-szegény és alacsony jövedelmezőségű farmerek beruházási és egyéb inputszerzési támogatása (akik egyébként nem tartoznak a támogatás-csökkentési kötelezettségek alá) részét kell képezze a korlátozott aggregált támogatási összegnek.

Kína elfogadta továbbá a WTO specifikus feltételeit az antidömping- és kiegyenlítő vámok alkalmazása tekintetében, és egy sor más területen is alkalmazni fogja a WTO tagságból adódó

szabályokat, amelyek közvetve vagy közvetlenül ugyancsak kihatnak a kínai mezőgazdaságra és élelmiszeriparra. Csak példaként érdemes megemlíteni a textil- és ruhaipart, ahol a bevezetett „önkéntes exportkorlátozás" 2008 előtt bizonyosan nem fog leépülni, ami azt jelenti, hogy a kínai export ezen a területen nem fog olyan további gyors növekedést produkálni, mint a korábbi években. Lényeges eredmény az is, hogy Kína fokozatosan megnyitja a szolgáltatások piacát is a nemzetközi piaci szereplők előtt.

A kínai gazdaság piacosodása azonban nem állhat meg csupán az előbbiekben említett területek határain belül. Nyilvánvaló, hogy a WTO-követelményeket ki kell terjesztenie az egész gazdaságra, azaz a politikai felelősség felvállalása legalább két területen további lépéseket igényel: a politikai reformok felvállalását a gazdaság további fellendítése céljából, és a WTO csatlakozás negatív hatásainak minimalizálását.

Kína a WTO csatlakozás után egy évet kapott arra, hogy létrehozza azokat a gazdaságpolitikai intézményeket, szabályokat és törvényeket, amelyek összhangban vannak a WTO diszkrimináció-mentességre és átláthatóságra törekvő szándékaival. Az erre való előkészületek már az 1990-es évek végén megkezdődtek.

E cikk keretében nem lehet célunk a kínai törvénykezés mindenre kiterjedő jellemzőinek ismertetése, csupán a belső agrár-élelmiszerpiacokra kiható, azzal szoros összefüggésben lévő néhány további változásra hívnánk fel a figyelmet.

TOVÁBBI REFORMLÉPÉSEK A BELFÖLDI AGRÁRPIACON

Mint említettük, a '90-es évek folyamán a kínai élelmiszergazdaság egyre inkább piacorientálttá vált. Az évtized végére már csak a gabona, a gyapot, a hernyóselyem és a dohányárukra vonatkozóan volt szigorú árszabályozás. De még ezekben az esetekben is piacaik egyre inkább liberalizálttá és integrálttá váltak.

A haladás ellenére a WTO csatlakozás után Kínának további piaci reformokkal kell szembenéznie. A legnagyobb kihívást a hazai piacok hatékonyságának megteremtése jelenti, miközben a lehető legkisebbre kellene csökkenteni a kereskedelem liberalizálásából következő megrázkódtatásokat. A gabona esetén jól érzékelhetjük a piaci reformok irányának jellemzőit. Az elmúlt két évtizedben az állami tulajdonú gabonakereskedők a tökéletlen ösztönzési rendszer és az adópolitika okozta terhek miatt rendszeresen alulteljesítettek. A reform hatásai ellenére sok állami gabonakereskedelmi vállalat még a '90-es évek végén is csak veszteségeket halmozott fel. Kína piac- és árpolitikáját és gyakorlatát ezért (is) sorozatos nemzetközi támadások érték, így a korabeli WTO-tárgyalásokon is többször hangsúlyozták ennek a gyakorlatnak a piactorzító hatását.

A nemzetközi kritika és nyomás következtében a reform új irányt vett 2000-ben. Első lépésként a gyengébb minőségű gabonafélék (pl. észak-kínai tavaszi búza) kereskedelmének állami ellenőrzését szüntették meg. Ez a lépés majdnem azonnal több régióban is a növénytermesztés és a kereskedelem különböző formáinak kialakulásához vezetett. A termelők kezdtek változatosabb gabonafajtákat termeszteni, amelyek nagyobb terméseket és jobb minőséget produkáltak. Mindemellett 2000-ben a kormány hivatalosan is liberalizálta a gabonapiacokat. Ezt legelőször egyes gabonadeficites országrészekben valósították meg (Shanghai, Fujian, Guangdong stb), majd 2002-ben minden hiányos térségre kiterjesztették.

Ugyancsak ambiciózus terveket és beruházásokat kezdtek megvalósítani a piaci infrastruktúra fejlesztésére is. Így például szükséges volt létrehozni egy ha-

tékony nemzeti piaci információs rendszert. A Mezőgazdasági Minisztérium meghatározta a mezőgazdasági termékek minőségi standardjait, és segítette a farmerek piacra jutását. A mezőgazdasági géptársulások létrehozása is fontos lépés volt abban az irányban, hogy a pénzügyi támogatások erőltetése helyett a hatékonyságnövelő beruházások és fejlesztések irányába mozduljanak el, ezzel is javítva a piaci infrastruktúrát.

Ennek az elmozdulásnak a nagyságát mutatja az a tény, hogy a teljes ár- és piaci intervenciós támogatások 2000-ben elérték a költségvetés 4%-át, ami mintegy 40 milliárd yuant tett ki.

A FÖLD-HASZNÁLAT ÉS A FARM-SZERVEZETEK POLITIKAI KEZELÉSE

Kína WTO csatlakozása hatására éles vita kezdődött el a földhasználatról és a farm-szervezetek létrejöttéről is. A viták középpontjában a kínai kis farmerek életképességének megtartása áll a kereskedelem liberalizálása utáni helyzetben. Kínában minden farm-háztartás rendelkezik valamennyi földdel, de ennek átlagos mérete nagyon kicsi, és az utóbbi 20 évben még kisebb lett. 1980-ban az átlagos farm-méret 0,56 hektár volt, ami 2000-re 0,45 hektárra csökkent. Bár ez a struktúra lehet hogy pozitív a szociális egyenlőség és stabilitás szempontjából, a földterület további szétaprózódása mind a munkatermelékenységnek, mind a mezőgazdasági jövedelmek növekedésének alapvető akadályozója.

Többen azt hangsúlyozzák, hogy a farmméret, és így a termelékenység is növelhető lenne a stabil és hosszú távú földhasználatra vonatkozó megállapodások keretein belül, míg mások a korábbi gyakorlat folytatására szólítanak fel, amely szerint a földet a helyi hatóságok újra meg újra odaadják a farmereknek használatra, megtartva a föld közösségi tulajdonát. A föld a vidéki területeken – törvény szerint – a faluközösség tulajdonában van (ez átlagosan kb. 300 családot jelent), vagy egy kisebb csoport használja (15-20 család), akik erről megállapodást (szerződést) kötnek a többiekkel.

A jelenlegi évek egyik legfontosabb változása a földbérleti szerződések idejének 15 évről 30 évre való növekedése. 2000-ig a falvak 98%-a ilyen irányban módosította a farmerekkel kötött szerződéseket. A kormányzat most keresi annak a formáit, hogy hogyan tudná a teljes idejű farmereket támogatni a nagyobb művelhető földterülethez jutásban, ami növelhetné versenyképességüket, és ezzel jövedelmeiket is.

Az egyik törekvés tehát a mezőgazdaság hatékonyságának növelésére a nagy méretű farm-vállalatok kialakulásának támogatása, bár ennek helyességét továbbra is sokan vitatják. A nagy méretű agrárvállatok már jelenleg is olyan ösztönző támogatásokat élveznek, mint az infrastrukturális beruházások után járó adócsökkentés, az inputbeszerzések után igényelhető hiteltámogatás, vagy az élelmiszer-feldolgozó eszközök után járó pénzügyi támogatás.

A másik fontos próbálkozás a hatékonyság növelésére a farmer-szervezetek létrejöttének elősegítése. A politikai döntéshozók felismerték, hogy a létező kisméretű kínai farmoknak nincs más választása, mint hatékonyan működő vidékfejlesztő társaságok keretében bizonyítani életképességüket, növelni a termelékenységet és a jövedelmeket. Ez a felismerés az alapja annak, hogy a 240 millió kínai farmgazdaság számára megengedik, sőt bátorítják a farm-szervezetek létrehozását, amelyek a kormányzattal szoros koordinációban tevékenykednek a korszerű technológia terjesztésében, a piaci információk és a minőségbiztosítás terén.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Rumbaugh, T. – Blancher, N. (2004): China: International Trade and WTO Accession. IMF Working Paper. No. 04/36. – (2) Economic and Social Survey of Asia and the Pacific. UN. 2003. – (3) China' economy 1970-2000. In: The State of Food and Agriculture, FAO. 2002, Rome – (4) The Global Economy and Agriculture. In: The State of Food and Agriculture. FAO, 2002. Rome – (5) Kína WTO csatlakozási megállapodása. – (6) Statistical Yearbook of China. National Statistical Office, Peking, 2001-2004. – (7) China Rural Statistical Yearbook. NBSC, Peking, 1990, 2002, 2004.